NAȚIUNI
FĂRĂ DRAPEL

Alin Popescu este avocat specializat în drept tehnologic, scriitor și antreprenor. Ca avocat, a profesat în perioada 2001–2012 exclusiv în domeniul tehnologiei, colaborând de-a lungul carierei atât cu companii românești, cât și cu giganți mondiali. În anul 2000, a fondat avocatnet.ro, platformă care se numără în prezent printre cele mai mari comunități online de business din România, fiind accesată de milioane de oameni în fiecare an. Din 2012, Alin conduce, ca fondator și CEO, compania care operează acest proiect. A fondat, de asemenea, Club101.ro, platformă de educație în inteligența artificială și responsabilitatea datelor. Domeniile sale de interes vizează reglementarea europeană a tehnologiei, protecția datelor cu caracter personal, guvernarea prin algoritmi („algocrația") și raporturile de putere dintre platformele digitale globale și utilizatorii lor. Este membru al European Data Protection Board Support Pool of Experts (mandat reînnoit până în 2030) și autor al primului ghid în limba română dedicat Regulamentului european privind inteligența artificială (AI Act), precum și al altor patru volume pe tema dreptului tehnologic și a protecției datelor. De peste două decenii, Alin Popescu analizează în spațiul public românesc evoluțiile din tehnologie, obicei pe care l-a dobândit odată cu publicarea, între 2006 și 2009, a unei rubrici de analiză tehnologică în revista *Săptămâna financiară*. Susține conferințe pe tema dreptului digital și a guvernanței tehnologice și a participat la inițierea, scrierea și optimizarea unor acte normative ce vizează noile tehnologii.

ALIN POPESCU

NAȚIUNI FĂRĂ DRAPEL

MANUAL DE SUPRAVIEȚUIRE PENTRU CETĂȚENII DIGITALI

HUMANITAS

Redactor: Adina Săucan
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Alexandru Anghel
DTP: Radu Dobreci, Veronica Dinu

Tipărit la Livco Design

© HUMANITAS, 2026

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Popescu, Alin
Națiuni fără drapel: manual de supraviețuire pentru cetățenii digitali /
Alin Popescu. – București: Humanitas, 2026
ISBN 978-973-50-9420-1
34

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

CUPRINS

Cuvinte de întâmpinare 9
Argument 11
INTRODUCERE. O ȚARĂ PERSONALIZATĂ 15
Despre „zmeii“ din această carte 21

1. NOILE IMPERII DIGITALE 23
O dimineață obișnuită. 23
AICI SUNT ZMEI: ȚARA CU UN SINGUR CETĂȚEAN 33

2. SCOS DIN UZ? CE MAI RĂMÂNE DIN SISTEMUL ECONOMIC CLASIC ÎN ERA HIGH-TECH 37
„Taxele“ cetățeanului digital 38
Trei previzibile... 38
...și una cu adevărat nemaiîntâlnită 41
Ce ne-aduce viitorul? 45
Dislocarea, reintegrarea – și golul dintre ele 47
Munca nu e moartă, munca se transformă 53
Cine plătește pentru lumea de mâine 54
AICI SUNT ZMEI: AUREA MEDIOCRITAS 57

3. CONSTITUȚIA PE CARE O ACCEPTĂM ORBEȘTE 60
Constituția națiunilor digitale este un contract 60
Națiunile digitale pot face orice cu tot ce aduci între granițele lor 62
Națiunile digitale pot schimba regulile oricând 64
Națiunile digitale îți pot retrage cetățenia fără explicații. 64
Națiunile digitale nu îți garantează nimic 67
„Accepți – sau pleci“ 68
În națiunile digitale nu există democrație 70
Despre memorie și ideologie în era IA 71
AICI SUNT ZMEI: DESPRE ALEGERI ȘI NEPĂSARE 76

4. DESPRE IDENTITATE ÎN EPOCA VIRTUALĂ 78
Cele trei straturi ale pașaportului digital 78
Un istoric virtual masiv și detaliat 78
Ce deduc națiunile digitale despre noi 80
Modul în care gândim 82
Pașaportul complet... 83
...și o pagină-surpriză. 85
AICI SUNT ZMEI: PĂCATE CALCULABILE 87

5. ALE CUI SUNT IDEILE DIN CAPUL NOSTRU?
DESPRE MINTEA UMANĂ ÎN ERA IA 89
Joaca de-a ideile 90
Trei caracteristici ale noilor lumi 93
Generația satisfacției imediate, între delegare și colaborare. 95
AICI SUNT ZMEI: BIBLIOTECA FURATĂ 98

6. GRANIȚE FLUIDE, ȘI TOTUȘI DE NETRECUT SAU
DE CE NU PUTEM PLECA 100
Primul mecanism al captivității: costul migrării digitale. 100
Cel de-al doilea mecanism: efectul de rețea 103
Al treilea mecanism: incompatibilitatea intenționată. 104
Memoria care nu se transferă. 106
O captivitate liber-consimțită 108
„Alfabetizarea digitală“ 111
AICI SUNT ZMEI: TĂCEREA E SUSPECTĂ. 114

7. MOARTEA SAU DESPRE CE LĂSĂM ÎN URMĂ 116
Morții vii din spațiul virtual. 117
Un cimitir digital perpetuu 119
O nouă formă de colonialism? 122
Despre vidul legislativ și protejarea amintirii celor decedați 124
Posibile soluții? 127
AICI SUNT ZMEI: AMINTIRI ALE UNOR ÎNTÂMPLĂRI PE CARE NU LE-AM TRĂIT. . . . 129

8. CETĂȚENIA DIGITALĂ ȘI OPȚIUNILE PE CARE (ÎNCĂ)
LE AVEM LA DISPOZIȚIE. 131
Cum preluăm controlul asupra propriei cetățenii? 132
Ce poți face chiar acum: auditul de treizeci de minute. 134
Modelele locale de IA: plusuri și minusuri. 136
Zece principii călăuzitoare pentru cetățeanul digital 138
Tu, mereu la cârmă 138
Dubito, ergo cogito 140
Fără scroll la nesfârșit 140
Nu uita să respiri 141

Apără-ți momentele de plictiseală 142
Oferă mai puțin decât ți se cere 143
Măcar o constituție pe lună 143
Anumite lucruri nu se deleagă niciodată 143
Pregătește-ți moștenirea 144
Nu ești singur: transmite informațiile mai departe 145
AICI SUNT ZMEI: DESPRE PLICTISEALĂ 146

9. DINCOLO DE INDIVID: CE FAC (SAU AR TREBUI SĂ FACĂ) STATELE 148
Zece posibile principii călăuzitoare pentru statele reale 150
Trimiteți ambasadori la națiunile fără drapel 150
Identificați un nucleu pe care să nu-l cedați nimănui 151
Păstrați identitatea la cetățean 152
Faceți din cetățenie un serviciu de care cetățeanul să fie mulțumit . . . 153
Lăsați cetățeanul să vă supravegheze 154
Fiți instanța de apel a cetățeanului 154
Deschideți limba voastră pentru modelele lumii 155
Înțelegeți ce guvernați 157
Testați legile înainte să le impuneți 158
Construiți o frână funcțională 158
AICI SUNT ZMEI: CAZUL ROMÂNESC 159

10. COPIII SAU DESPRE VIITORUL STRANIEI GENGEN 161
Cum crește(m) noua generație 163
Un papagal foarte deștept 167
Interdicția nu e o soluție 168
Un sfat ce nu se va demoda niciodată:
fii prezent în viața copilului tău! 169
AICI SUNT ZMEI: O VIAȚĂ CA-N POVEȘTI 171

11. ZIUA DE MÂINE 174
Între două extreme: venerarea tehnologiei și atitudinea panicardă 176
O miză infinit mai mare 178
O chestiune politică globală 180
Într-o lume în care mașinile gândesc, eu la ce mai sunt bun? 184
Constituția digitală personală 185
AICI SUNT ZMEI: LIMBA ÎN CARE NE VOM LĂSA SEDUȘI 187

ZMEOGRAFIA DE LÂNGĂ NOI. ÎN LOC DE EPILOG 189

Mulțumiri 196

Note 197

Cuvinte de întâmpinare

Inteligența artificială produce, sub ochii noștri, unele dintre cele mai puternice schimbări pe care le va trăi generația noastră. Națiuni fără drapel *explică pe înțelesul tuturor impactul concret al acestora. Alin Popescu pornește de la lucrurile banale, pe care le facem zi de zi, de la instalarea unei aplicații la scrierea unui e-mail, și ne arată cum, puțin câte puțin, participăm la consolidarea unor structuri de putere care vin cu reguli pe care le acceptăm fără să le înțelegem. Reguli gândite, adesea, împotriva noastră. Atunci când o tehnologie se infiltrează în fiecare aspect al vieții noastre, iar adoptarea ei este prezentată drept inevitabilă, cei care o controlează ajung să stabilească regulile pentru toți ceilalți. Cartea de față ne invită să devenim conștienți de acest transfer de putere cât încă îl mai putem negocia.* — Andrada Fiscutean, jurnalistă de tehnologie

Suntem împărțiți între două lumi. Și culmea e că, pentru cei mai mulți dintre noi, cea reală nu mai pare la fel de incitantă precum cea digitală. Pe ecran trecem în câteva minute prin toate emoțiile: bucurie, tristețe, supărare și doza de dopamină pe care o așteptăm ca după un sevraj. Ce vine după următorul scroll? Stăm lipiți de aplicații chiar și în puținele minute pe care le avem doar pentru noi și creierul nostru. Alin Popescu le spune acestor lumi „națiuni fără drapel". Eu cred că au drapel, doar că noi îi spunem iconiță. Paginile de față sunt cutremurătoare și ne ajută să ne dăm seama că suntem simple ID-uri în baze de date uriașe, care știu ce ne place, ce ne enervează și ce ne face să scoatem bani din buzunar. Autorul a reușit în aceste pagini să deseneze în cuvinte o hartă cu ajutorul căreia să vedem unde trăim de fapt. — Marian Andrei, jurnalist

Când iei la puricat produsele care domină lumea digitală, ajungi să le vezi ca pe un șir de decizii luate de altcineva sau altceva în locul tău: ce ți se arată, în ce ordine și ale cui idei ajung în fața ta. Cele mai grave dintre acestea sunt cele care cresc prețul pe care-l plătești dacă încerci să pleci, cum ar fi lipsa unei platforme pentru propriile idei, pierderea comunităților sau frica de a rămâne pe dinafară. Alin Popescu a reușit să scoată la lumină și să explice aceste decizii pe înțelesul oricui, fără jargon sau alarmism, plecând de la o idee simplă, dar puternică: trăim simultan în mai multe pseudoțări, cu constituții, taxe, granițe și obligații, însă fără drepturi sau drapele. Există și speranță: deși ieșirea din aceste imperii nu pare posibilă, reforma lor e totuși la îndemâna cetățenilor. Pentru a ajunge într-un loc mai bun, oamenii trebuie mai întâi să înțeleagă unde trăiesc. Asta face Națiuni fără drapel *cu multă limpezime. IA și tehnologia pot fi în*

slujba oamenilor, dar trebuie în primul rând să ne dorim acest lucru, și apoi să pledăm pentru el insistent. — Mircea Șerdin, expert IA, antreprenor în tehnologie

De ani de zile se tot spune că „dacă serviciul e gratuit, produsul ești tu". Dar nu prea înțelegeam cum devine chestiunea în cauză. Până acum. Pentru că Alin Popescu vine și ne dă o palmă prietenească, în direcția corectă. Ne arată că realitatea e mult mai sofisticată decât un slogan numai bun de pus pe tricouri, pe care nu-l înțelegem cu adevărat. Iar realitatea este asta: am devenit, de bunăvoie și apăsând pe nemestecate butonul de „Accept", cetățeni cu normă întreagă în niște imperii fără drapel care ne încasează la secundă atenția, datele și bucăți bune din modul în care gândim. Farmecul greu și greutatea fermecătoare a acestui volum stau tocmai în faptul că Alin nu predică de la vreun amvon, detașat, ci analizează mașinăria din interior, cu rigoarea omului care are cunoștințe juridice și cu scepticismul sănătos al antreprenorului care știe cum se învârt rotițele economice, mărturisind deschis că este la rândul lui prins în aceeași horă. De la felul în care ne antrenăm gratuit propriii înlocuitori prin fiecare interacțiune cu inteligența artificială până la mutațiile brutale din piața muncii și mult dincolo de ea, cartea trasează o hartă impecabilă a teritoriilor pe care călcăm zilnic legați la ochi. Nu vei găsi aici rețete sau pilule magice, ci un fel de lanternă la îndemâna oricui, indispensabilă pentru propria igienă mintală și digitală. Într-o lume care ne vrea permanent optimizați (deci fezandați), reactivi (deci inervați) și conectați la flux (deci la apel), acest volum ne reamintește că cel mai subversiv act pe care îl mai putem face este să rămânem oameni imperfecți, să ne apărăm dreptul la plictiseală sau banalitate și să punem limite clare între viața noastră reală și serverele altora. Să-l luăm, așadar, ca pe un ghid de conversație necesar cu noi înșine, înainte ca următoarea notificare să decidă din nou în locul nostru. — Cristian China-Birta, antreprenor digital, specialist în comunicare integrată

Argument

De ce *Națiuni fără drapel*? Dintotdeauna, drapelele au fost menite să atragă atenția, să definească granițele și identitatea – să aducă oamenii laolaltă în spiritul coeziunii și al rezistenței. Creștem sub aura drapelelor și ni le interiorizăm, de pe băncile școlii și până în competițiile sportive, fără ca măcar să ne dăm seama de asta. Lipsite însă de simbolul steagului, noile imperii digitale se integrează pur și simplu, se insinuează în banalitatea aplicațiilor pe care le deschidem zi de zi. Ele ajung să pună stăpânire pe timpul, emoțiile și deciziile noastre fără să recurgă la solemnități sau la forță, ci sprijinindu-se pur și simplu pe nevoia noastră de confort. Cartea de față vorbește tocmai despre această nouă formă de cetățenie nespecifică, nereglementată și acceptată de bunăvoie. Voi încerca să trasez aici harta – în permanentă schimbare – a puterilor tehnologice și să arăt dacă și cum mai e posibil să ne păstrăm picioarele pe pământ și dimensiunea umană neștirbită într-o lume condusă de tehnologie, al cărei vârf, inteligența artificială, mi se pare a fi de fapt abia în perioada copilăriei.

Am auzit pentru prima dată despre ideea de inteligență artificială modernă (deși pe-atunci oamenii preferau să o numească *machine learning*) într-un context care, privit retrospectiv, a reprezentat, îndrăznesc să spun, un punct de cotitură pentru civilizația umană. O echipă de la Google X a publicat ceea ce avea să devină cunoscut drept *The Cat Paper*[1], un experiment în care o rețea neuronală, urmărind singură, ore în șir, cadre extrase din videoclipuri de pe YouTube, învățase, fără ca nimeni să-i spună ce înseamnă „pisică“, să recunoască pisicile. Era pentru prima

dată când o mașină învăța un concept vizual întreg (nu doar muchiile sale) fără intervenție umană directă. Iar eu, implicat pe atunci în plan profesional într-o zonă ce se intersecta cu munca acelei echipe, am avut șansa de a intui, fie și parțial, ce urma să se întâmple.

Lucrasem până atunci timp de mai bine de un deceniu ca avocat specializat în tehnologie, consiliind companii mai mici sau mai mari din România și din Europa. În toată acea perioadă, am învățat că domeniul dreptului pășește mereu umăr la umăr cu acela al tehnologiei, iar în spațiul dintre ele oamenii obișnuiți pot să-și piardă sau, după caz, să-și câștige libertatea în raport cu aceste veritabile imperii digitale. Momentul 2012 mi-a marcat viitorul într-un fel pe care nu l-am înțeles decât mulți ani mai târziu. O lume nouă părea să ia naștere, iar societatea noastră nu doar că nu era pregătită, dar mai și alerga cu viteză și cu o anume inconștiență în întâmpinarea ei, considerând că întruchipează promisiunea unei vieți mai bune.

Acesta a fost contextul în care am renunțat la avocatură, într-un gest care avea să-mi pună la încercare toate reflexele de fiu loial visurilor părinților lui, și am revenit, cu o paradigmă nouă, la avocatnet.ro, proiectul de educație legislativă gratuită pe care îl lansasem la începutul anilor 2000. Am continuat să scriu, să predau și să expun public teme care au evoluat odată cu tehnologia însăși, de la e-commerce și protecția datelor (GDPR, AI Act, Data Act[2] etc.) la cadrul european privind platformele digitale sau inteligența artificială generativă. Am devenit membru al Support Pool of Experts din cadrul Comitetului European pentru Protecția Datelor (EDPB), poziție care mă ține în contact direct cu cei care întocmesc efectiv regulile europene în acest domeniu. Am publicat cărți de popularizare a legislației, printre care și primul ghid românesc de înțelegere a regulamentului AI Act. Am scris pentru juriști care nu sunt specialiști în tehnologie și pentru tehnologi care nu sunt specialiști în drept, precum și pentru imensa majoritate a utilizatorilor obișnuiți, care nu sunt nici una, nici alta.

Tehnologia care, în 2012, învăța singură ce este o pisică mi-a stârnit la început teamă, o teamă care însă s-a transformat rapid într-o formă de curiozitate – și tocmai această curiozitate mă îm-

pinge să aflu cât de multe pot despre modul în care noile tehnologii, în general, și inteligența artificială, în special, vor transforma fundamentele societății și ecosistemul nostru planetar. În această carte adun pentru prima dată într-o formă unitară răspunsurile la o întrebare pe care am auzit-o frecvent în acești 14 ani, de la *Cat Paper* încoace: „Ce ni se întâmplă, de fapt?“ Aceasta e cartea pe care aș fi vrut să o pot citi atunci, în 2012, când mi-am dat seama că urma să se producă un adevărat tsunami tehnologic și că trebuie să fiu atent la semnale. Pentru că nu-i departe ziua în care mașina va afla ce-i omul.

Introducere. O țară personalizată

E ora nouă seara, iar camera lui Matei, dintr-un bloc oarecare din București, e deja învăluită de întuneric. Băiatul de 13 ani nu vrea să aprindă însă veioza: stă pitulat în pat, sub pled, cu telefonul în mână, și se uită la *reels* pe o rețea de socializare. Între un câine care fură un sandviș și un american care aruncă măsline într-un pahar, ecranul băiatului rulează o reclamă la pantofi sport, ce durează 12 secunde. Matei o privește cap-coadă. În alt colț al lumii, o companie de echipament sportiv va vira în urma acestui mic eveniment banal o sumă de bani către rețeaua socială urmărită de băiatul nostru. Și asta pentru că el a privit reclama îndeajuns de mult timp încât să fie clasificat în mod automat drept „spectator emoțional angajat". Aceasta este o categorie reală, cu o denumire oficială, folosită de TikTok în documentația publicitară pe care orice companie din lume o poate descărca de pe site. Mecanismul comercial, intitulat Focused View[1], a fost lansat în 2022, pentru ca doar un an mai târziu să-și atragă criticile organizației internaționale Access Now.[2] De ce? TikTok înregistrează întregul istoric al comportamentului fiecărui utilizator, istoric pe baza căruia identifică persoanele care, statistic vorbind, ar putea să se implice emoțional în cea mai mare măsură când vine vorba despre o anumită reclamă. Le-o afișează, dar încasează banii de la client doar atunci când utilizatorul rămâne pe reclamă mai mult de șase secunde. Adică atunci când reclama, în exprimarea companiei, „îl capturează emoțional".

Matei nu are de unde să știe toate astea, el doar a descărcat o aplicație gratuită; nimeni nu i-a explicat vreodată, în toată

copilăria lui, că emoția poate fi măsurată în secundele cât rămâne nemișcat pe un ecran – și că ea are un preț. Nu știe deci nici că în această seară emoția lui e cumpărată de un străin de peste mări și țări. S-ar putea să crezi, citind aceste rânduri, că povestea privește numai generația lui Matei. Că tu și cu mine, adulți fiind, suntem făcuți din altă plămadă și nu riscăm „să cădem victime" acestui mecanism. Doar că lucrurile nu stau nici pe departe așa.

În vreme ce Matei privește reclama de pe telefon, într-un apartament aflat cu un etaj mai jos, un bărbat de vârsta a doua se uită la televizor după o lungă zi de muncă. La intervale regulate, ecranul televizorului smart face o fotografie a ceea ce afișează (un cadru dintr-un film, o reclamă, scorul unui meci și așa mai departe), fotografie pe care o trimite prin internet serverelor companiei producătoare. Acolo, imaginea e comparată cu o bază de date enormă pentru a stabili exact ce anume vede omul, în ce moment al filmului se află, dacă a schimbat canalul, ce reclame a urmărit până la sfârșit. Tehnologia se numește, în jargonul industriei, „recunoaștere automată de conținut". Conform unui studiu din 2024,[3] unele televizoare smart fac o astfel de captură o dată la cincisprezece secunde, iar altele, în anumite condiții, până la două pe secundă. Modelul comercial e atât de profitabil, încât producătorul american Vizio obținea într-un trimestru din 2021, numai din vânzarea datelor utilizatorilor săi, un profit brut comparabil cu cel din vânzarea televizoarelor.[4] Omul care se uită liniștit la televizor, în sufrageria lui, nu știe nimic din toate acestea; probabil crede că televizorul, prin comparație cu telefonul, reprezintă un mediu sigur.

Două exemple, două generații, două dispozitive aparent diferite. Iar dacă ne-am extinde lista, am putea continua cu mașina pe care o conducem, ceasul de la mână, smart și el, ochelarii cu realitate augmentată, frigiderul care „știe" din ce în ce mai multe lucruri, asistentul vocal din bucătărie care „învață" cum vorbim cu copiii noștri și atâtea și atâtea alte dispozitive cu care ne umplem zilele și nopțile. Dar rareori avem cunoștință cu adevărat despre lucrurile pe care le aduce cu sine tehnologia în viața noastră. Oamenii descarcă aplicații gratuite, cumpără aparate la modă și fac alegeri care par la momentul respectiv banale, și totuși lu-